

ВІСНИК ЦЕНТРУ®

Перешкоди для лікування наркозалежності сприяють поширенню СНІДу в Україні

В одинадцяти містах України відбулися громадські обговорення проблем наркозалежності та поширення ВІЛ/СНІДу. Головним чинником, що сприяє поширенню ВІЛ загрозливими темпами, учасники обговорень назвали консервативну та безрезультатну антинаркотичну політику держави. Серед інших хиб – відсутність системи моніторингу державних програм, що не дає змоги оцінити їхні результати, брак фінансування, неефективна координація дій між відповідальними за вирішення проблеми державними відомствами. Конкретні заходи з подолання цих перешкод буде обговорено під час другої хвилі громадських слухань у квітні

Проект "Громадське лобювання стратегії зменшення шкоди від вживання наркотиків" реалізують Всеукраїнська асоціація зменшення шкоди (ВАЗШ) і Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД) за фінансової підтримки Міжнародного фонду "Відродження" та Міжнародної програми зменшення шкоди Інституту відкритого суспільства (Нью-Йорк, США). У рамках проекту проведено серію громадських обговорень щодо політики зменшення шкоди від вживання наркотиків. Ці обговорення відбулися в Дніпропетровську, Знамянці, Києві, Луганську, Львові, Миколаєві, Одесі, Полтаві, Сімферополі, Ужгороді, Чернівцях.

У них взяли участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування, які працюють у сфері профілактики ВІЛ, наркоманії та боротьби з наркозлочинністю, лікарі, педагоги, працівники соціальної сфери, а також представники недержавних організацій, активні та колишні споживачі наркотиків, представники преси. Загалом понад 200 учасників громадських обговорень, що представляли різні зацікавлені сторони, висловили свої думки щодо питань політики в цій сфері.

Проведені обговорення дають змогу зробити так висновки:

- В Україні не існує механізму відповідальності та підзвітності за реалізацію національних програм з профілактики ВІЛ і наркоманії.

Створено кілька механізмів міжвідомчої координації, проте вони фактично не діють і реальна координація відсутня.

- Підхід до вироблення та впровадження політики здебільшого відомчий, аніж програмний. Це виражається у відсутності єдиної відповідальності в уряді за втілення національних програм і унеможливленні досягнення задекларованих результатів.
- Через закритість і непрозорість процесу вироблення рішень правоохоронна політика односторонньо відображає лише міркування безпеки і не враховує інших аспектів проблеми вживання наркотиків, пов'язаних з охороною здоров'я та правами людини.

Лікування наркозалежних зупинено через брак коштів

Зараз в Україні практично немає системи лікування наркотичної залежності. Через брак фінансування галузі наркологічна служба взагалі не займається реабілітацією таких хворих. За наявні кошти наркологічні диспансери обмежуються тільки зняттям "ломки" наркоманів або, іншими словами, провадять детоксикацію. Після таких послуг до 99% клієнтів повертаються до вживання наркотиків. Питаннями ж реабілітації, тобто позбавлення наркотичної залежності та повернення до нормального життя, ані наркологічна служба, ані жодна інша державна установа не займаються.

Читайте у новому

"Політичному коментарі"

Віктор Янукович не зміг розв'язати судову війну, яка, за прогнозами, загрожувала зволіканню зі вступом Віктора Ющенка на посаду Президента. Переможець третього туру виборів виграв у Верховному Суді, прийняв присягу та швидко й радикально змінив усіх вищих чиновників. До нового уряду, який очолила Юлія Тимошенко, увійшли виключно учасники кампанії Ющенка – представники "Нашої України", Блоку Тимошенко, Соціалістичної партії та Партії промисловців і підприємців. Хоча всі політичні сили з колишньої коаліції Леоніда Кучми залишилися без посад, більшість з них готова підтримувати ініціативи нового Президента у Верховній Раді. Утім, нова коаліція хитка, не об'єднана урядом і функціонуватиме тільки за умови миттєвих успіхів Ющенка.

Перша зустріч Віктора Ющенка з Владіміром Путіним засвідчила повну протилежність інтересів лідерів двох країн. Наміри Ющенка побудувати рівноправні відносини і рухатися на Захід суперечать традиційному бажанню Росії мати навколо залежних васалів. Зараз Кремль вичікує, наскільки активними будуть дії Ющенка зі здобуття незалежності від волі Москви. Своєю чергою, США негайно передали Ющенкові запрошення зустрітися з Джорджем Бушем, що було недосяжною мрією для дискредитованого Кучми. Відновлення контактів на рівні лідерів відкриває шлях для вирішення ключових проблем українсько-американських відносин, зокрема отримання згоди на приєднання України до СОТ.

Ухвалений торік бюджет-2005 має ще більший дефіцит після підвищення парламентом прожиткового мінімуму. Збалансування бюджету є головним викликом для уряду, який поки що вирішує проблему внутрішніми запозиченнями.

Як наслідок, відбувається неухильне збільшення кількості споживачів наркотиків, яких 2003 року на обліку в органах внутрішніх справ перебувало близько 120 000, що вчетверо перевищує відповідний показник 1991 року. За альтернативними оцінками експертів, споживачів наркотиків в Україні нині не менше 400 000. Приватні реабілітаційні центри, що отримують невелику та несистемну державну фінансову допомогу, не здатні задовольнити потребу. Тому для багатьох людей, які хотіли б позбутися наркотичної залежності, реабілітаційні послуги недоступні за ціною, розташуванням або мають неналежну якість.

Профілактичні заходи – десята частина від потреби

Профілактичні заходи, такі як блокування способів передачі ВІЛ та інших інфекційних хвороб через спільне використання шприців споживачами ін'єкційних наркотиків, недостатні та неефективні. В Україні діють програми обміну шприців і послуги з консультування й інформування споживачів ін'єкційних наркотиків (СІН) щодо безпеки інфікування. Їх виконують на базі консультаційних пунктів "Довіра", створених у складі Державної соціальної служби для сім'ї, дітей і молоді. Проте з 2000 року створено лише 52 пункти на всю країну, вони охоплюють близько 27 000 СІН. Щоб досягти охоплення 60%, що є мінімальним показником для впливу на ситуацію, обсяг послуг КП "Довіра" необхідно збільшити мінімум удесятеро.

Недостатність фінансування профілактичних заходів учасники обговорень зазначили як одну з головних причин їхньої низької ефективності. Неадекватні за обсягом заходи призводять до постійного збільшення кількості нових випадків ВІЛ за ін'єкційного вживання наркотиків.

Замісну терапію не запроваджено

Ще одна проблема, на якій наголошували учасники обговорень, – відсутність впровадження замісної терапії для споживачів наркотиків. Таку практику запроваджують у багатьох країнах. Це дає змогу вирішити низку проблем, пов'язаних зі споживанням наркотиків. Зокрема для споживача відпадає необхідність щоденного пошуку коштів і придбання незаконних наркотиків, знімається ризик передачі інфекційних хвороб завдяки споживанню замісних препаратів у формі пігулок або сиропу.

Хоча, на думку більшості учасників обговорень, замісна терапія необхідна, її

впровадження вже кілька років блокують правоохоронні органи. Серед причин – і непорозуміння щодо препарату метадон, який має використовуватися для замісної терапії, і побоювання щодо можливої корупції та зловживань. Водночас лікарі підтверджують свою готовність і бажання здійснювати замісну терапію. Медичні заклади мають великий досвід використання наркотичних препаратів для детоксикації наркозалежних і досвід пілотних проектів з проведення замісної терапії іншими наркотичними препаратами.

Внаслідок ситуації, коли правоохоронні органи визначають, чим і як лікарі повинні лікувати наркозалежних, уже кілька років не впроваджуються заходи національної програми профілактики ВІЛ, де передбачено замісну терапію. Крім того, тисячі хворих на наркотичну залежність витрачають чималі кошти на нелегальні наркотики, фінансуючи злочинний бізнес, самі перебувають у напівкримінальному і тому безправному становищі. І найголовніше – суспільство за такої ситуації не отримує можливості поліпшення становища щодо поширення ВІЛ-інфекції.

Міліція діє старими методами

Учасники обговорення визнали роботу правоохоронних органів у сфері подолання наркозлочинності неефективною. Надто багато зусиль витрачається на боротьбу зі споживачами – особами, хворими на наркотичну залежність. Більшість кримінальних справ у сфері боротьби з наркотиками – притягнення наркозалежних до відповідальності за зберігання або виготовлення наркотиків для власного вживання. Така політика зовсім не сприяє позбавленню наркотичної залежності, а лише викликає у цих людей страх і недовіру до інститутів держави, посилює їхню маргінальність, унеможливує доступ для профілактики.

Правоохоронці мають протилежний погляд на цю справу, вважаючи боротьбу зі споживачами наркотиків одним зі своїх пріоритетів, оскільки вони є групою, найбільш схильною до здійснення злочинів. На їхню думку, саме споживачі наркотиків є основним шляхом поширення наркотиків і наркозалежності. Тому в цій сфері повинна застосовуватися політика заборони та контролю за її дотриманням. У результаті заборонний підхід не враховує медичних аспектів проблеми.

Протидія СНІДу потерпає від браку координації відомств

Учасники обговорень окремо зазначили брак координації між державними

відомствами як одну з головних проблем, що знижує ефективність політики. Функції вироблення та впровадження заходів профілактики ВІЛ серед СІН, а також профілактика і лікування наркоманії розподілено між кількома відомствами та рівнями державної влади. Так само розподілено фінансування, звітування та відповідальність. У результаті дії кожного з цих відомств недостатні для реального впливу на проблему.

Новий міністр охорони здоров'я України Микола Поліщук визначив боротьбу з епідемією ВІЛ/СНІДу одним з пріоритетів свого відомства. Проте зусиллями одного лише МОЗ цю проблему не подолати. Державна політика у протидії епідеміям ВІЛ/СНІДу та наркоманії має бути прикладом ефективного запровадження програмно-цільового підходу, міжвідомчої координації та якісного моніторингу програм.

Дискусія матиме продовження в квітні

Для пошуку практичного способу боротьби з епідемією ВІЛ і наркозалежністю – необхідний змістовний та ефективний діалог зацікавлених сторін. МЦПД і ВАЗШ запрошують представників усіх зацікавлених сторін до дискусії з приводу державної політики щодо наркозалежності та профілактики СНІД. На другу серію громадських обговорень, яка відбудеться в квітні, будуть винесені рекомендації щодо посилення координації з втілення програм профілактики ВІЛ, запровадження механізмів моніторингу та відповідальності за їх втілення, можливостей реального переходу на програмний принцип формування державного бюджету у сфері охорони здоров'я.

Погляд експертів МЦПД і ВАЗШ на проблеми поширення ВІЛ/СНІДу в Україні викладено у Зеленій книзі "Нова політика зменшення шкоди від вживання наркотиків". У документі наведено погляд експертів на проблеми політики щодо споживачів ін'єкційних наркотиків, а також можливих варіантів розвитку політики у цій сфері (див. **вісник центру** № 261 від 24 січня 2005 року). ■

З докладнішою інформацією про проект "Громадське лобювання стратегії зменшення шкоди від вживання наркотиків" і з проміжними результатами досліджень можна ознайомитися за адресою: <http://www.icps.com.ua/project.html?pid=18>. За додатковою інформацією звертайтеся, будь ласка, до Андрія Беги за телефоном (044) 236-4477 та електронною поштою: abega@icps.kiev.ua.

вісник центру є щотижневою публікацією Міжнародного центру перспективних досліджень, що розповсюджується електронною поштою. Якщо ви хочете бути внесеним до списку розсилання бюлетеня, надішліть інформацію про себе на адресу: marketing@icps.kiev.ua, тел.: (044) 236-5464, факс: (044) 236-4668. Архів **вісника центру** зберігається за адресою: <http://visnyk.icps.kiev.ua/> Редактор **вісника центру** Євген Шульга (shulha@icps.kiev.ua), тел.: (044) 236-4477. Передрук матеріалів дозволено з відома Центру.